

УДК 34:314.74(575.2)

Исаков Кумен Исакович
д.э.н., профессор
Мырзабаева Наргиза Мырзабековна
соискатель

Isakov Kumen Isakovich
doctor of economics, professor
Myrzabaeva Nargiza Myrzabekovna
applicant

**ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ МИГРАЦИОННЫХ
ПРОЦЕССОВ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ
В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ**

**АЗЫРКЫ ШАРТТАРДА КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ
МИГРАЦИЯЛЫК ПРОЦЕССТЕРДИ МАМЛЕКЕТТИК ЖӨНГӨ САЛУУ**

**STATE REGULATION OF MIGRATION PROCESSES IN THE KYRGYZ REPUBLIC
IN MODERN CONDITIONS**

*Научно-исследовательский институт экономики
при Научно-исследовательском университете
“Кыргызский экономический университет им.М.Рыскулбекова”*

*“М.Рыскулбеков ат. Кыргыз экономикалык университети
” Илимий изилдөө университетине караштуу
Экономика илимий изилдөө институту*

*Research Institute of Economics at the Research University
«Kyrgyz Economic University named after M. Ryskulbekov»*

Аннотация. В данной статье анализируются государственные миграционные процессы Кыргызской Республики. Проведен анализ внешней трудовой миграции, раскрыты вопросы развития системы организованного трудоустройства в современных условиях. Выявлены положительные стороны трудовой миграции из Кыргызстана в Российскую Федерацию.

Ключевые слова: государственная миграционные процессы, мигранты, иммигранты, иностранная рабочая сила, трудовая миграция, миграционный процесс.

Аннотация. Макалада Кыргыз Республикасынын мамлекеттик миграция процесси анализделет. Сырткы эмгек миграциясына анализ жүргүзүлдү, азыркы шарттарынын негизиндеги системалдуу уюштурулган жумуш менен камсыздандыруу маселелери аныкталды. Кыргызстандан Россия Федерациясына болгон жумуш миграциясынын он тараптуу жактары аныкталды.

Негизги сөздөр: мамлекеттик миграциялык саясат, мигранттар, иммигранттар, чет өлкөлүк жумушчу күчү, эмгек миграциясы, миграциялык процесс.

Abstract. This article analyzes the state migration process of the Kyrgyz Republic. An analysis of external labor migration was carried out, issues of development of the system of organized employment in modern conditions were revealed. The positive aspects of labor migration from Kyrgyzstan to the Russian Federation have been identified

Keywords: state migration process, migrants, immigrants, foreign labor, labor migration, migration process.

Миграция процесстери Кыргыз Республикасынын социалдык-экономикалык өнүгүүсүнө олуттуу таасирин тийгизет. Миграцияны мамлекеттик жөнгө салуу улуттук коопсуздукту камсыз кылууга, жарандардын укуктарын коргоого жана натыйжалуу миграциялык саясатты калыптандырууга багытталган.

Глобалдашуу, экономкалык туруксуздук жана саясий факторлор миграциялык агымдын көбөйүшүнө шарт түзгөн заманбап шарттарда миграцияны жөнгө салуу боюнча натыйжалуу чараларды иштеп чыгуу өзгөчө мааниге ээ. Акыркы жылдары Кыргыз Республикасындагы миграциялык процесстер экономикалык жана социалдык өнүгүүнүн маанилүү элементи болуп калды. Республиканын жүз миңдеген жарандары жыл сайын өлкөдөн жумуш издеп, жакшы жашоо шартын издегендин, негизинен Россияга, Казакстанга жана КМШнын башка өлкөлөрүнө кетип жатышат. Бул тенденция акча которуулар түрүндөгү экономикалык пайданы да, квалификациялуу жумушчу күчтүн агып кетишине жана эмгекке жарамдуу калктын азайышына байланыштуу көйгөйлөрдү да жаратат. Миграцияны мамлекеттик жөнгө салуу мигранттардын да, өлкөдө калган жарандардын да коопсуздугун жана бакубаттуулугун камсыз кылуунун негизги факторуна айланууда. [1, с. 96-103]

Эмгек миграция процессин жөнгө салынышын, социалдык жактан коопсуз жана бул процесстин бардык катышуучулары үчүн позитивдүү болушу үчүн мамлекет эмне кылып жатат?

Биринчиден, акыркы жылдарда миграциялык процесстердин активдешүүсү Кыргыз Республикасынын жарандарынын чет өлкөлөрдө иштөөдө укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоого байланыштуу жаңы милдеттерди ачып берди. Эмгек миграциясына катышкан Кыргыз Республикасынын жарандарынын санынын өсүшү жана алар ишке орношуу мезгилиндеги кыйынчылыктары иш менен камсыз кылууну башкаруунун жаңы ыкмаларын жана механизмдерин иштеп чыгуу зарылдыгын талап кылууда. Мамлекет коопсуз эмгекти камсыз кылууга жана эл аралык эмгек рыногунда өз жарандарынын укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоого багытталган тиешелүү чараларды

көрүүгө тийиш. Бул багытта министрлик Россия Федерациясынын Федералдык миграция кызматы менен биргеликте жарандарды уюшкан иш менен камсыз кылуу тартиби жөнүндө Макулдашуунун долбоорун иштеп чыкты. Бул Макулдашуунун долбоору учурда ички макулдашуу процедураларынан өтүүдө.

Экинчиден, Россиялык кесиптештер менен тиешелүү багыттар боюнча жумушчуларды даярдоого көмөк көрсөтүү боюнча келишим түзүлдү, айрыкча Россияда иштөөнү каалагандар үчүн республиканын түштүк аймактарында орус тилин үйрөтүү боюнча иш ара жүрүүдө. [1, с. 96-103]

2022-жылга чейин миграциялык сальдо дайыма терс мааниге барабар болгон, башкача айтканда, каттоо маалыматтарына таянсак, Кыргызстанга келгендерге караганда көбүрөөк адам чыгып кеткен. 2023-жылы Кыргызстанга чет өлкөдөн келген 14 миң 453 адам катталган жана бул санга Кыргызстанга туруктуу жашоо үчүн келген башка өлкөнүн жарандары да кириши мүмкүн. Келгендердин басымдуу бөлүгү Россия Федерациясынан (77%), андан кийин Тажикстандан (7%), Казакстандан (4%) жана Өзбекстандан (3%) пайызга турат. Ошол эле жылы Кыргызстандан чет өлкөгө чыгып кеткен 4610 адам катталган. Кыргызстандан башка өлкөгө кеткендердин басымдуу бөлүгү Россия Федерациясына (66%) жана Казакстанга (24%) пайыз кеткен. 2011-2021-жылдар аралыгында кеткен мигранттардын саны келген мигранттардын санынан ашып кеткен. Бул 10 жылдык мезгилде миграциялык баланстын мааниси өзгөрүп, бирок кеткендер менен келгендердин айырмасы бара-бара азайган. 2022 жылы акыркы он жылда биринчи жолу келгендердин саны кеткендердин санынан ашты, бул туруктуу жашоо үчүн келген 5917 адамдын миграциялык сальдосуна алып келди, ал эми 2023-жылы миграциянын оң сальдосу атүгүл 9843кө жетти. Кыргызстандын калкы 7,1 миллион адамды түзөт, анын 74% пайызы кыргыздар 26% пайызы башка улуттун өкүлдөрү. Калктын мындай структурасы акыркы он бир жылдын ичинде сакталып калды. Кыргызстандын жарандары үчүн эң популярдуу беш өлкө (эл аралык миграция агымы): Россия Федерациясы (870 304), Казакстан (2 158), Түркия Республикасы (1

828), Германия (336) жана Түштүк Корея (240). 2023-жылга карата статистиканын негизинде, 2020-жылдан бери 328 458 кыргыз жараны чет өлкөдө жашаганын эсептейт (эл аралык мигранттардын санынын көрсөткүчүнүн негизинде); анын ичинен 79% Россия Федерациясына, 4,5% Казакстанга жана 4% Түркияга 2023 жылга туура келген. Эгерде сиз эл аралык миграциянын таасирине өзгөчө кабылган аймактарды карасаңыз, Кыргызстандын түштүк аймактарында, тактап айтканда, Жалал-Абад, Ош жана Баткен облустарында агымдын көрсөткүчтөрү боюнча да, ошондой эле Кыргызстандын миграциясынын негизинде калктын көрсөткүчтөрүнүн шарттары дал ушундай. [11, с. 4-7] Эмгек мигранттарынын чет өлкөгө чыгып кетүүсүнүн негизги себептери катары чет өлкөдөгү айлык акынын жогорулашы жана үй-бүлөдөгү оор материалдык абал болууда. Улуттук статистикалык комитеттин маалыматы боюнча, чет жерде иштеген кыргызстандык мигранттардын 80%ы баруучу өлкө катары тарыхы окшош же тили окшош өлкөлөрдү, ошондой эле мекендештери менен социалдык байланышта болгон өлкөлөрдү тандашат. Министрликтин түзүмүндө түзүлгөн Кыргыз Республикасынын жарандарын чет өлкөлөрдө ишке орноштуруу борбору Кыргыз Республикасынын жарандарын чет өлкөлөрдө уюшкан, мыйзамдуу ишке орноштуруу процесстерин оптималдаштырууга, эмгек мигранттарынын кызыкчылыктарын коргоого багытталган иш-чараларды жүзөгө ашырат, ошондой эле чет өлкөдө ишке орноштуруу боюнча жеке ишке орноштуруу агенттиктеринин ишмердүүлүгүнө мониторинг жана баалоо жүргүзөт. Кыргыз Республикасынын Эмгек, ишке орноштуруу жана миграция министрлиги Эл аралык мамилелерди өнүктүрүү боюнча Жакшы коңшулук фонду (РФ) менен эмгек миграциясы чөйрөсүндөгү көйгөйлөрдү чечүүгө багытталган программаларды жана долбоорлорду иштеп чыгуу жана ишке ашыруу боюнча кызматташууда. [7, с.30]

Ошентип, Россия Кыргызстандан барган эмгек мигранттары үчүн негизги өлкө бойдон калууда. Ачык булактардын маалыматы боюнча, 2022-жылы Россияда 1,2 миллион, Түркия менен Казакстанда 30 миңге жакын адам катталган, демек, мындай тандоого

көптөгөн кызыктыруучу факторлор таасир эткен.

Ошондой эле COVID пандемиясы эмгек мигранттарынын мекенине кайтып келишине алып келгенин белгилегим келет: эгерде 2019-жылы Россияда 1,055 миллион кыргызстандык катталган болсо, 2020-жылы – 737 миңге жеткен 1,2 миллион адам мекенине кайтып келген. Ал эми 2023-жылдын январынан сентябрына чейин Россия Федерациясынын Ички иштер министрлигинин маалыматы боюнча Россияга Кыргызстандын 460 миң жараны келген, бул 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырмалуу 45%га көп деп белгилейт ички иштер министрлиги, Алардын көбү Россия Федерациясына жумушка орношуу максатында келишкен. Мигранттар мекенине кайтып келүүнүн негизги себеби - үй-бүлөлүк себептер. Ошол эле учурда, бул мыйзам бузуу эмес, башка себептер бар - Россияда мыйзамдардын өзгөргөндүгүн жана мобилизацияга байланыштуу маселелер бар экенин эске алуу менен, алар, атап айтканда, кайтып келгендердин кээ бир фактысын түшүндүрөт; Бул өз кезегинде батыш тенденциясында көрүнүп турат: эркектерге караганда кыргыз аялдарынын жумушка барганы көбүрөөк. [11, с. 2-3] Реалдуу экономика менен байланышууга багытталбаган саясат эмгек ресурстарынын айыл жеринен өлкөнүн ичиндеги шаарларга, ал эми Кыргызстандан экономикалык жактан өнүккөн коңшу өлкөлөргө, визанын кереги жок жана эч кандай билими жок өлкөлөргө жылышын алдын ала аныктады. Кыргызстандын жарандарынын өз жамааттарында жашоосу үчүн жагымдуу шарттарды түзүү маанилүү бойдон калууда, бул түздөн-түз аймактардын экономикалык өнүгүүсүнөн көз каранды. Бул ыкманы ишке ашыруу дээрлик бардык министрликтердин, ведомстволордун жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын биргелешкен аракеттерин талап кылат. Каражаттар ички иштерге жумшалып, чет элдик компанияларга эмес, жергиликтүү жумушчуларга жумуш, демек киреше менен камсыз болушу керек. Бул процессте негизги ролду Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Мамлекеттик миграция кызматы карашы керек. [11, с. 2-3]

Миграциянын чындап башкарылуучу болушу үчүн “стихиялуу” миграциядан “са-

паттуу” миграцияга өтүү үчүн шарттарды түзүү зарыл. Бул ыкмаларды кайра карап чыгууну жана кесиптик ишмердиги миграция чөйрөсү менен байланышта болгон кадрларды даярдоонун натыйжалуулугун жого-

рулатууну камтыйт. Натыйжалуу миграциялык саясат миграциянын терс кесепеттерин азайтат, жарандардын укуктарын коргойт жана өлкөнүн туруктуу өнүгүүсүн камсыздайт.

Список использованной литературы

1. Азимова Г.Р. Трудовая миграция и обеспечение занятости населения / Г.Р. Азимова // Известия ВУЗов Кыргызстана. 2019. № 2. С. 96-103.
2. Гониева А.О. Современные тенденции и проблемы международной миграции рабочей силы / А.О. Гониева // Индустрия туризма: возможности, приоритеты, проблемы и перспективы. — 2019. — Т. 14. — № 2. — С. 150-157.
3. Гурьева К.Н. Миграционные процессы на современном этапе развития мировой экономики / К.Н. Гурьева // Аллея науки. — 2018. — Т. 2. — № 3 (19). — С. 296-300.
4. Денисенко М.Б., Чернина Е.М. Трудовая миграция и заработки мигрантов в России // Вопросы экономики. 2017. № 3. С. 40-57.
5. Иванюхина Д.А. Международная миграция рабочей силы: преимущества и недостатки / Д.А. Иванюхина // Вестник современных исследований. — 2018. — № 11.8 (26). — С. 244-246.
6. Мукомель В.И. Мигранты на российском рынке труда: занятость, мобильность, интенсивность и оплата труда // Статистика и экономика. 2017. № 6. 2017. С. 69-79.
7. Национальный статистический комитет Кыргызской Республики [электронный ресурс] Доступ: <http://www.stat.kg/ru/> (дата обращения 10.01.25)
8. Панькин П.В. Миграционное воздействие на рынок труда России / П.В. Панькин // Экономика и бизнес: теория и практика. — 2020. — № 11-2. — С. 47-49.
9. Цапенко И.П., Сауткина В.А. Глобальные миграции и экономика здравоохранения // TERRA ECONOMICUS. 2018. 16 № 1. С. 84-100.
10. Аналитический отчет Министерства труда, миграции и молодежи КР за 2022 года; [Электронный ресурс] с, режим доступа к источнику: <https://kyrgyzstan.un.org/s> (дата обращения 5.02.24)
11. Миграционные процессы в 2021 году характеризовались значительным снижением оттока населения <https://www.stat.gov.kg/>